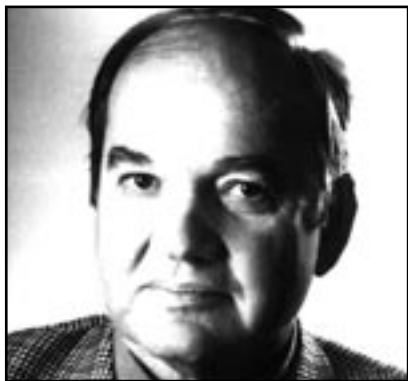

ТЕМА НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ И ЗАХТЕВИ НАШЕ САВРЕМЕННОСТИПроф. др Радослав Лазић,
редитељ и театролог

ТРОЛИСТ ПРЕДСТАВЉАЧКИХ УМЕТНОСТИ

Народно позориште у Београду (1868) са драмским, оперским и балетским репертоаром представља најсложнији позоришни систем у савременој српској театарској култури и по томе му је блиско, само Српско народно позориште у Новом Саду (1861). Њихове се историје подударају с повешћу најугледнијих позоришних кућа у Европи.

Готово 50 година пратим богати и разноврсни репертоар Народног позоришта у Београду, најпре као ђак, заљубљеник у позориште, потом као студент режије на Академији за позориште, филм, радио и телевизију, касније као редитељ посвећен претежно сценским уметностима и најзад као театролог и драмски педагог.

Могу слободно рећи да углавном имам систематски увид у живот и стваралаштво нашег средишњег театра, познајем његове успоне и падове, његов велики и значајан утицај на развој наше националне позоришне културе, као што се сећах и златних година београдске Опере и Балета у педесетим и шездесетим годинама XX века, када је наша уметност на најбољи начин репрезентована у Театру нација у Паризу, као и на многим сценама Европе и света.

Непотребно је подсећати да наша два најстарија национална позоришта у Београду и Новом Саду представљају највеће културне вредности, заједно са Народном и Универзитетском библиотеком, Народним музејем и другим установама уметности, науке и културе.

Непроцењив је утицај, улога и значај београдског Народног позоришта. У целокупној његовој историји, многе генерације драмских писаца, угледних управника, врхних глумаца и ре-

дитеља, оперских певача и балетских играча, сценских уметника, кореографа, композитора, сценографа и костимографа, позоришних продуцената, многих техничких и уметничких занимања кроз 138 позоришних сезона плеле су руковети позоришног уметничког стварања.

Наши позоришни уметници, на релативно малом сценском простору често су остваривали ремек-дела сценске уметности у најтежим условима позоришног стварања.

Имали смо уметнике, неимаре позоришног драмског, оперског и балетског стварања достојне светске славе. Уосталом, дали смо Европи изузетне ствараоце чијим се делом поносимо.

И данас имамо истинске уметничке вредности, само су потребни услови да уметничко дело непрестано цвета и да се обнавља новим, изабраним даровитим ствараоцима, којима је потребна брига и љубав друштва, без обзира на болести политичког странарења. Позориште припада хуманизму, лепоти и доброти... Како би Стари Грци рекли: калогатија...

ДРАМА НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА

Основана с намером и по угледу на европске узор, Драма Народног позоришта најпре је остваривала романтичарски национални репертоар с про-

светитељским доприносима "ширењу националне и културне свести народа". Можда би се и данас требало вратити идејама о подизању културне свести народа, нарочито у оном смислу о коме говори Жан Вилар да је "позориште значајна уметност, директно везана за живот друштва" и да савремена режија и најбољи тумачи класике, као и целокупна позоришна традиција треба стварно да буде у служби оплемењивања и развоја народног бића. Наравно, ово мишљење морамо допунити драгоценом чињеницом да и жива, најбоља, савремена остварења конституишу репертоар националне светске драме у модерном тумачењу најбољих редитеља, са најбољим глумцима на сцени. То је суштинска демократска улога театра данас.

Нема сумње да је позоришна уметност најугроженија од свих уметности у смислу пролазности, као и Глумчева слава. Блиско ми је мишљење Питера Брука да је „Живот у позоришту читљивији и интезивнији јер је згуснут. Смањивање простора и сажимање времена ствара концентрат“. Познато је да је концентрација краљица успеха. Такође и конкурсе, избор по сродности, ентузијазам, одговорност; све то је: *conditio sine qua non* сваког великог уметничког и научног стварања. Без етике - нема естетике. Данас наше позориште, па вероватно и цељено, наше Народно позориште болује од многих болести трагичног времена које с тешком муком преживљавамо. Па, ипак, догађају се и позоришна чуда...

У праву је Питер Брук када каже: "што је дело веће, тиме ће и досада бити већа - уколико извођење и тумачење није на његовом нивоу." Зато је данас више него икада највећи непријатељ позоришног стварања - досада - *deja vu*, стереотипи, маниризам, фор-

мализам, дилетантизам, одсуство сваке професионалности; зато на јавној и позоришној сцени нико нема право на елементарне грешке.

Народно позориште је одувек неговало истинске позоришне вредности, мада у целокупној својој историји није било имуно од интервенције политике и манипулације људима и идејама. Крајем Другог светског рата стрељани су глумци, а цели ансамбли Опере и Балета били су хапшени и малтретирано...

ПОЗОРИШНИ ЗАКОН

Данас је Народном позоришту потребан Позоришни закон, као и целокупном нашем позоришном животу. У том и таквом закону биће места за добре, боље и најбоље. У природи позоришног живота је такмичење, тај спортски дух мора да заживи на нашим сценама, нарочито на сценама матичних националних театара.

За сваку је похвалу је предвиђено гостовање оскарца Јиржи Менцла на сцени Народног позоришта с поставком Шекспирове комедије "Веселе жене виндорске"...

У последње време, чак, исувише се говорило о подизању Опере у Београду. Не улазећи у *pro et contra* разлоге који су били изношени у јавности, не од јуче. Колико ме сећање служи такве дискусије су вођене још пре тридесет, па можда и четрдесет година.

За мене је пресудна позоришна аргументација самих уметника о уметности. Не знам ко би могао бити компетентнији од њих самих.

Оперу треба изградити на Тргу републике, можда као реплику садашњег Народног позоришта, наравно у постмодерним архитектонским решењима, а зграда Дома војске треба адаптирати за Балетско позориште.

Само тако ће Београд и српска позоришна култура добити достојан трolist репрезентативних представљачких уметности.

Транзиционо доба оставља као последицу и трагичне године "које су нам појели скакавци" али ће оне ускоро бити иза нас. Центар града је „центар Света“. Београд је у најтежим годинама нашег живота био Свет. Народно позориште било је "Склониште духа".

У време бомбардовања Београда и целе Србије, први пут сам био на сцени нашег позоришног партерона. Говорио сам о Златним годинама београдске Опере заједно са примомом Радмилом Бакочевић и редитељем Дејаном Милединовићем - поводом монографије Владимира Јовановића.

Каква почаст у најтежим данима нашег живљења! Надам се ускоро и новим здањима Опере и Балета. То су неопходни услови да, још једном, започне истинска уметничка, естетска и етичка ренесанса нашег Народног, националног позоришта, троллиста који листа већ скоро столеће и по, бурног живота на сцени, током наше драматичне историје.

Народно позориште у Београду већ је исписало најубудљивија поглавља наше позоришне историје. Данас, када се ускоро приближава 150. годишњица Народног Позоришта, оно заслужује и реализацију своје позоришне Енциклопедије.

Лексикографски завод "Мирослав Крлежа" у Загребу припрема Казалишни лексикон. Као позвани дописни члан, с респектом пишем одредницу НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ У БЕОГРАДУ (ДРАМА, ОПЕРА, БАЛЕТ), међу другим лексикографским одредницама о српском позоришту и његовој богатој историји и савремености.

Приредила Сања Живановић

ПРОСЛАВА ДАНА ПОЗОРИШТА

Народно позориште је прославило свој највећи празник, Дан позоришта, свечаним програмом који је одржан на Великој сцени, 22. новембра 2006. године. Традиционално, осврнули смо се на протеклу сезону која ће се памтити по тринаест премијера, три обнове и око сто педесет хиљада гледалаца на нашим представама, као и на почетак ове сезоне који су обележиле премијере Моцартовог „Дон Ђованија“ и Шекспировог „Ромеа и Јулије“, те копродукција драме Ж. Хубача „Косовска...“

Затим се члановима куће обратио домаћин прославе, управник Дејан Савић. Након поздравног говора, додељене су златне значке са грбом позоришта члановима који су обележили двадесет година рада у Народном позоришту и признања члановима који одлазе у пензију.

И ове године су уручене Награде, Похвале и Плакете. По одлуци Управног одбора Народног позоришта, јавне Похвале за протеклу сезону, добили су глумци: Вања Ејдус, Ненад Маричић, Александар Ђурица, редитељка Татјана Мандић Ригонат, првак Опере Сузана Шуваковић Савић, Ана Рупчић и Миодраг Д. Јовановић, оперска солисткиња Дубравка Филиповић, редитељка Опере Ивана Драгутиновић, првак Балета Денис Касаткин, солиста Балета

Милан Рус, солисткиња Балета Тамара Пинговић и Бојана Жегарац, чланови Оркестра: Милош Јовановић, Дејан Попин, Милош Ђорђевић, Владимир Нанушевски, Душан Ненадовић, Организатор у групи за маркетинг Татјана Костадинов,

Пре почетка свечаности, Издавачка делатност Народног позоришта је промовисала два најновија издања: „Свици који словима светле“, књигу велике глумице, дугогодишњег члана наше Куће, Невенке Урбанове, која је овај гест окарактерисала као свој симболични повратак у Народно позориште, и „Индекс оперских и балетских либрета“ Александре Ђуричић (у сарадњи са издавачком кућом Паидена).

На Великој сцени увече је играна победничка представа, балет „Краљица Марго“.

социјални радник Народног позоришта Бранка Голубовић, декорска, кројачка и обућарска радионица у Групи за опрему представа, маска у Групи за извођење представа, Одсек за правне, кадровске и опште послове и Дирекција Балета.

Потом је следила додела годишњих Награда Народног позоришта. По одлуци Управног одбора, Награде за врхун-

ска уметничка и радна остварења у сезони 2006/ 2007, односно за изузетно значајан укупни уметнички или радни допринос, добили су: Душка Драгичевић, првакиња Балета и Жељко Рудић, шеф Групе за опрему представа у Техничком сектору. Такође по одлуци Управног одбора, Награде за најбоља индивидуална премијерна уметничка остварења у оквиру репертоара у прошлој, 137. сезони, добили су: Игор Ђорђевић, за улогу Андреја Сергејевича Прозорова у представи „Три сестре“ и Милана и Келнера у представи „Муке са слободом“; Ненад Стојменовић за улоге Николаја Лавовича Тузенбаха у представи „Три сестре“ и Ромеа у представи „Ромео и Јулија“ и Наташа Нинковић за улогу Јелице у представи „Лажа и паралажа“. Награду Народног позоришта за најбољу представу у сезони 2005/2006. добио је ансамбл балета „Краљица Марго“, на музику Горана Бреговића, у кореографији Крунислава Симића.

По одлуци управника Народног позоришта, Плакете поводом значајних активности у животу и раду Народног позоришта, ове године су добили: примабалерина и балетски педагог Катарина Обрадовић, примадона и професор Радмила Смиљанић, писац и редитељ Вида Огњеновић, првак балета Константин Теша, костимограф Љилана

Драговић и Компанија „Симене“ д.о.о. Београд.

Ове године Награду „Раша Плаовић“, која се додељује за најуспешнију глумачку креацију на београдским сце-

нама између два Дана позоришта, добио је дојен српског глумишта, Властимир Ђуза Стојиљковић. Одлуку је донео жири у саставу др Рашко Јовано-

вић председник, Нада Блам, Тихомир Станић, Ђорђе Марјановић и др Бошко Милин.

Прослава овог великог празника Народног позоришта завршена је традици-

оналном чашом шампањца уз Винску песму из Вердијеве опере „Травијата“ и позивом на коктел.

Р. П. Н.

Желимир Орешковић
редитељ

ПРИМИТИВИЗАМ ЈЕ ОСОБИНА ЦЈЕЛОКУПНОГ БАЛКАНА

Балканског, цјелокупног Балкана. Ја Југославију још увијек гледам као некаку цјелину. Нажалост, на овим просторима, било која идеологија да је дошла, она је преузела сасвим најпримитивније особине. Тамо, на крају, има једно коло, скоро антологијско, пјева се у десетерцу. Ту су само негативни глаголи: полочи, посери, попишај... Једна потпуна деструкција глаголима. На овим просторима, наша жеља је да стварно све деструирамо. Па онда, и ово што би се могло на нормалан начин демонтрати, ми то радимо деструкцијом. Јер, како год ми то жељели или хтјели, Југославија је ипак била некакав цивилизацијски ниво који је '91. године драстично нарушен. Ми ћемо сада сигурно потрошити још неко вријеме да успоставимо тај цивилизацијски ниво. И мислим да се и ту проналази та Брешанова парабола што ни данас не можемо у нама препознати ту деструкцију.

Брешан на веома мудар и духовит начин улази у дијалог с каноном западног позоришта и најзначајнијом трагедијом освете – „Хамлетом“ Вилијама Шекспира, а са друге стране, пун је нескривених алузија на дневну политику, прошарану црним хумором и јетком сатиром. Већ сте на неки начин поменули да је премијерство „Хамлета у селу Мрдуша Доња“, које је било одржано 19. априла 1971. године у загребачком ИТД-у, изазвало прави шок у тадашњем социјалистичком друштву. Који су то елементи који данас, три и по деценије касније, у време транзиције, могу и једног српског гледаоца да „помере“ из столице?

Прије свега мислим на примитивизам који, нажалост, увијек дође до ријечи. Овај слој цивилизације на нама је доста танак и кад год може, примитивизам пробације те оквире. Онда се, на несрећу, дешавају врло трагични догађаји, који нису сви морали да буду трагични. У овим последњим догађајима нико није остварио своје циљеве, а сви смо платили ужасну цијену ни за шта.

Мислите на рат који се десило на просторима бивше Југославије?

Да. Ни једна страна није своје оптималне циљеве постигла, али штете су биле оптималне. И на једној и на другој страни, и то највеће могуће.

Захваљујући томе што представља универзалну метафору примитивизма, глупости и ограничености једног тоталитарног друштвеног система, овај комад је имао и одличну проју у многим земљама које су се налазиле са друге стране „гвоздене завесе“. Могу ли те и такве „глобалне метафоре“ и данас, после пада „Берлинског зида“ и свега онога што се догодило касније, да буду препознатљиве?

Свакако. Ова представа је иманентно смијешна. Игра се и на Западу, иако тамо нису тако флексибилни на наше политичке метафоре. Пазите, неки сељаци хоће направити „Хамлета“! Али, то је за њих превелики залагај. Они су смијешни како поједностављују „Хамлета“. То је исконски смијешно. Ово би могла бити и комедија дел арте. Знате, неко нешто мало хоће замјенити за велико. Овај што доликује Јупитру, не доликује волу. То је на том принципу, а то је исконски смијешно. Међутим, на крају има и један обрат, пошто се паралелна прича „Хамлета“ дешава и у Мрдуши Доњој, а који добије трагичне димензије.

Брешан је и написао да је то трагична гротеска?

Тачно. Он је видео у томе трагичност, али дуго времена тај комад иде као комедија. Он је стварно неизмјерно смијешан и вјеројатно ћемо ту смијешност добити и на сцени.

Многи људи из света позоришта, изражавајући се спортском терминологијом, рекли су да Ваша каст листа првотимаца представља прави глумачки „дрим тим“, јер у свом саставу има Марију Вицковић, Нелу Михаиловић и Банета Томашевића као младе, потом Владана Гајовића и Бранка Видаковића као средње, те Миодрага Кривокапића, Предрага Ејдуса и Марка Николића као старије припаднике глумачке гарде...

Ја сам двадесет година био Београђанин, па захваљујући томе врло добро познајем рад Пеце Ејдуса, Марка Николића и Банета Видаковића, а Брига Кривокапића знам још из Загреба. Архитектуру овог комада држи осам ликова, а ја сам, рецимо, за четворицу или петорицу глумаца лично инсистирао да радим са њима, док су ми ове друге препоручили. Видим да су и они ваша медијска лица. Сад сам у прилици да гледам представе Народног позоришта и стварно сам се увјерио у велики избор врло добрих глумаца. Да сам, можда, направио и неку другу подјелу, сигуран сам да би и она била врхунска.

У последњих неколико година (што је у периоду када је „Хамлет у селу Мрдуша Доња“ писан изгледало скоро незамисливо, а опет да ли је баш тако?), дешава се да се неки драмски текстови, књиге, филмови... „преводе“ са српског на хрватски језик и обрнуто. Ви нисте прибегли том „тренду“ раздвајања два веома блиска и сродна језика, већ сте одлучили да Брешанов комад поставите у његовој изворној језичкој варијанти?

То је врло комплицирано питање, а ја нисам лингвиста, премда сам свршио један лингвистички факултет у Загребу... Гледајте, политичком одлуком, половином 19. стољећа, такозваним Бечким договором 1850. године, постигнуто је да се та два језика спајају. Последњих 150 година је постојала тенденција да тај говор постане заједнички. Међутим, он није постао заједнички. Тај говор се сада, ево, опет раздваја, али добар дио пучанства то разумије. Господин Брешан је овдје нашао један диван идиом Далматинске загоре. Он је штокавски, са икавским изговором, али то је исти начин изговора као што постоји и у српском језику. Ту нема друкчије изговорених вокала, тако да је врло близак и српском језику. То се може разумијети. Ту је присутан један необичан, рустикални начин говора. Чим тај говор дође на сцену, ви знате да је то некакав облик примитивизма. Да смо га покушали транспонирати, морали бисмо то урадити тако да то буде некакав, не знам, власитиначки језик, или некакав српски начин говора који би апсолутно одмах морао дати до знања да је то нешто што је далеко од центра и да је врло рурално. Но, нисам то хтио, јер је ово врло разумљиво. Знаш за случај да су у Хрватској, због некаких политичких разлога, почели титлати српске филмове. Свега један је такав био и та њихова одлука изазвала је огроман смијех у публици. Престали су то радити.

Брешанов комад је дубоко уроњен у давно прошло време ригидних и неумољиво чврстих ставова и дог-

ми. Може ли промена друштвеног система да значи и промену менталног склопа?

Нажалост, промјена није промјенила ментални склоп. Знате, бојим се да политика своје кадрове регрутира од најгорих могућих људи који постоје на овим просторима, као и да се у њу уопће не упуштају људи од угледа и мишљења. Политика има ту некаку склоност да регрутира баш најгоре кадрове међу собом. Пазите, о политици још од Аристотела постоји високо мишљење, али све што се у ових последњих 100 или 150 година на овим просторима десило, политика је демантирала. То нису били најбољи људи који су одлучивали о виталним стварима ових народа...

Што значи да су Букара и његово друштво, нажалост, и даље наши савременици?

Тачно. **Колико уметност и сами уметници имају моћ да се супроставе свему томе?**

Нико од глумаца или нас људи од уметности није успио то спријечити. Сви уметници који су се укључили у политику, себе су компромитирали. Нажалост, уметност је ваљда нешто што је инкомпатибилно са политиком. Сваки уметник, након, из политике изађе замазан, убрљан... Није сретна комбинација уметности и политике. Имали смо, у уметности, велике претензије да ћемо нешто промијенити. Ништа нисмо промијенили, а нећемо ни моћи.

Звучите веома песимистично?

Уметнике нико не слуша. Њих се често окривљује да су за нешто криви, а њихов утјецај се показао као врло мали. Јер, да су слушали некаке уметнике и паметне људе, очигледно да до ових ствари не би дошло. Знате, има стара пословица која каже: „Кад грме топови, заћуте музе“. То је тачно. Кад топови загрме, онда музе стварно заћуте...

Микојан Безбрадица

НОВЕМБАР - МЕСЕЦ КОПРОДУКЦИЈА

Месец копродукција, започео је премијером драме Жељка Хубача „Косовска...“, у сарадњи наше Куће са Шабачким позориштем и Српском драмом Народног позоришта Приштина. У овој потресној причи о два дечака са Косова чија презимена, волшебно добијена, утичу на њихове животе, играју Иван Томашевић, Игор Дамњановић, Владимир Милојевић, Соња Милојевић, Деана Костић, Владан Гајовић, Никола Стојнић, Бранислав Марковић, Иван Јовановић. Представу је режирао Ненад Тодоровић, сценографију је поставио Мираш Вуксановић, костимограф је била Јелена Стокућа.

Месец ће заокружити 30. новембра 2006. на Сцени „Раша Плаовић“ представа „Камен за главу“, копродукција Народног позоришта и Позоришта „Зоран Радмиловић“. Дриму Милице Новковић на сцену је поставио Југ Радивојевић. Сценограф је Александар Златовић, костимограф Марина Вукасовић Меденица. Протагонисти су: Бошко Пулетућ, Здравко Малетић, Небојша Кундачина, Милутин Вешковић, Милош Ђуричић, Драгана Јовановић, Марица Милша, Марија Вељковић, Марија Арсић, Јован Крстић и Предраг Грбић.

Г. В. Е.

После вишегодишње паузе, један од најпризнатијих, али и најнаграђиванијих позоришних редитеља са простора бивше Југославије, Желимир Орешковић, поново ради у Београду, граду у којем је некада живео и где је потписао неке од својих најуспешнијих инсценија. Међу њих се свакако убрајају и оне на сцени Народног позоришта – „Хасанагиница“, „Градитељ Солнес“, „Протест“ и „Атест“ и „Марија Магдалена и апостоли после тајне вечере“. Најновију поставку, са изванредном глумачком екипом, спрема већ извесно време, а реч је о најпознатијем комаду Ива Брешана „Хамлет у селу Мрдуша Доња“, чија се премијера на Сцени „Раша Плаовић“ очекује веома скоро, већ током јануара 2007.

Инсценирају овог комада, и то веома успешно, урадили сте први пут средином седамдесетих година у Новом Саду. Шта је било пресудно да му се, после паузе од три деценије, још једном редитељски вратите?

То је провјерени, скоро класични текст хрватске књижевности, који је игран и по свијету. Он има свој педигре, а и даље је врло актуалан. Ја сам људима из садашње управе Народног позоришта, када су одлучили да тијеком сезоне 2006/2007. играју један хрватски комад, доносио и нудио и неке друге хрватске текстове, међутим, они су закључили да им ни један од њих не би сасвим „сјео“ на репертоар, па смо се одлучили за „Хамлета у Мрдуши Доњој“. И заиста, читање тог текста данас, исто је тако актуално као што је било 1971. године, када је први пут постављен на сцену. Није, можда, данас друштвено тако актуалан као онда када се појавио, када су осјетили да је то била права бомба која је подметнута под комунистички режим у Југослави-

ји, али у сваком случају у том тексту и данас постоји, хајде смијем рећи, једна парабола: гађа се негде високо, а погоди нас ниско. Дакле, има смисла радити га поново, али на начин гдје ништа неће бити ни преправљено, нити осавременљено.

Ту Вашу прву поставку, у оквиру сценографије, између осталог, „красила“ је и слика Јосипа Броза Тита, председника наше тадашње заједничке државе, Социјалистичке Федеративне Републике Југославије...

Ми смо ту представу радили у једној дворани, на старој сцени Српског народног позоришта, која је била направљена као Дом културе. Пошто смо је играли на самом просценијуму, тамо гдје се налази оркестар, морали смо то покрити даскама. Но, у сцени са колом, гдје је било доста људи, даске су вибрирале, тако да је почело све да подрхтава. Пошто то коло симболизира врхунац примитивизма који гуши све нас, у неком тренутку, ја сам наговорио једног декоратера да извуче ексер и, наравно, Титова слика је у истом моменту пала на под. То је било на претпремијери. Већ наредног дана, на премијери, тамо је стајала милиција. Они су то обезбјеђивали, а слика је, наравно, остала и никада више није падала.

Колико данас, са ове дистанце, има симболике у свему томе?

Слика друга Тита је пала, али је пала на један врло ружан начин. Она је пала тако да је изазвала пуно великих људских невоља. Југославија се, можда, могла раставити као што су се раставиле Чешка и Словачка, на један потпуно другачији начин. Међутим, пад те слике је код нас изазвао велике потресе и мислим да је начин на који је растурена Југославија садржан у поруци овог комада. Наиме, један лик из драме каже да је принцип живота: „У се, на се и пода се“. Дакле, тај ужасни примитивизам који је садржан у те три реплике је, нажалост, особина овог краја.

Којег краја?

THE NEW YORK TIMES, петак, 20. октобар 2006.

ЖИВОТ ЕЛЕКТРИЧНОГ ВИЗИОНАРА, УЗ МИНИМАЛИСТИЧКУ МУЗИКУ

Музичка критика Стива Смита

У Њујорку је, оквиру Next Wave Festival-a 18, 20. и 21. октобра, изведена опера „Љубичаста ватра“ Џона Гибсона, која је своју премијеру имала 9. јула ове године у Народном позоришту у Београду. У њујоршкој представи учествовало је пет наших солиста (Дарко Ђорђевић, Мирјана Јовановић, Ненад Ненић, Драгана Станковић, Ана Лачковић) и петнаест чланова хора, под диригентском палицом Ане Зоране Брајовић. Представа је пропраћена приказом у престижном недељнику New Yorker и критиком у New York Times-у од 20. октобра, коју у целисти објављујемо.

The New York Times

Попут јунака Билија Пилгрима из романа Курта Вонегата „Кланица број пет“, Никола Тесла је у „Љубичастој Ватри“, новој опери која је америчку премијеру имала на Бруклинској Музичкој академији, прошле среде увече, поново враћен у време. Тесла, проналазач и пионир електронике и радио емитовања, појављује се сам у прологу, који почиње након уништења његовог торња за емитовање, 1917. године.

После тога се појављује у сцени као остарели усамљеник који храни голубове у Брајант парку. Ова опера у трајању од 85 минута настала је у оквиру радионице у Филаделфији 2004. а премијерно изведена у Народном позоришту у Београду ове годи-

не. У сценама које следе, Марк Твен одаје признање Тесли као добротине човечанства, Маргарет Сторм га слави као човека који има увид у друге светове и трпи прекоре своје моденске пријатељице Кетрин Џонсон због тога што је несвесни весник скоро пропасти света.

„Љубичаста ватра“ сасвим јасно тежи оној врсти нелинеарног портрета која је Филип Глас постигао у својим раним операма „Satyagraha“ и „Akhnaten“. Џон Гибсон, аутор музике, изгледа дорастао својој улози: низ година био је члан ансамбла Филипа Гласа и његова музика је базирана на раном минимализму.

Већи део „Љубичасте ватре“ заснован је на кратким мелодијским

и ритмичким јединицама које се потом понављају. Неке деонице, које за подлогу имају живахне играчке ритмове, сличније су мелодијама из музичког позоришта него било ком конвенционалном оперском стилу, минималистичком или не. Млада, енергична диригенткиња из Србије, Ана Зорана Брајовић, и десетак тамошњих врхунских музичара у статусу слободних уметника, изнели су максимум из Гибсонових једноставних, сликовитих мелодија, у до краја сигурној и атрактивној интерпретацији.

Ипак, Гибсонова музика није увек била у стању да прати озбиљност захтевног, прегнантног либрета Мирјам Зајдел. Ефектна арија коју два пута изводи новинар који сусреће Теслу у парку, представља врхунац њихове сарадње. У осталим деоницама, Гибсонова поједностављена музика пратња звучи прецењено, у претерано дескриптивним, жаргонским вокалним деоницама.

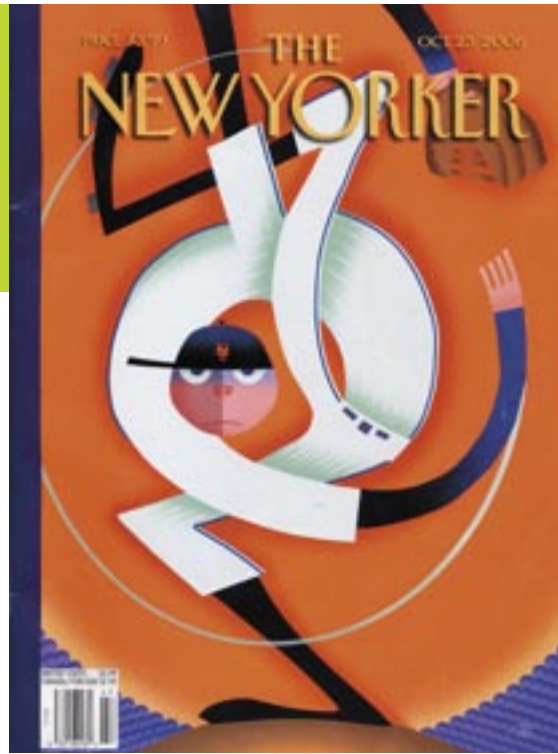
У певачкој подели је било пуно младих Виолета, Керубина и Тамина. Беспредметно је процењивати њихово певање из те перспективе, пошто су певачи били озвучени микрофонима. Тенор Скот Марфи интерпретирао је улогу Тесле са изванредном дикцијом и значајним сценским присуством, при том је изгледао као Церми Ајронс у сценском костиму. Баритон Питер Стјуарт је такође био убедљив у улози Марка Твена.

Остали солисти и хор, углавном из Србије, срчано су изнели своје улоге, али би много боље било да су њихове интерпретације преведене и титловане. Ненад Ненић у улози новинара, Драгана Станковић као Џонсонова и Ана Лачковић, веома предано су радили на својим улогама. Белу голубицу, извор Теслине инспирације, истовремено су на сцени тумачиле Мирја-

на Јовановић, сопран, и Џона Коце, играчица која се кретала допадљиво, испрекиданом грациозношћу голуба.

Представа редитеља Терија О'Рајлија, са пуно сценских збивања, свакако је била инспирисана Теслином ексцентричном личношћу. Видео пројекције Саре Друри и Џен Симонс донеле су адекватну назнаку научно-фантастичног филма. Али ако је „Љубичаста ватра“ имала намеру да се бави великим талентом и осујећеним потенцијалима, резултат је сценско представљање наведеног на начин који се отргао ауторима представе.

Превела Наташа Мојсиловић

„КАРМЕН“ - ОД ФИЈАСКА ДО ВРХА ПОПУЛАРНОСТИ

Париска премијера Бизеове опере „Кармен“ као да је поставила пут којим ће ово дело проћи у историји Народних позоришта – неколико пута. После праизведбе у Опери комик, 3. марта 1875, један од аутора либрета, Алевизо, забележио је да је представа доживела фијаско. Ипак, два дана касније композитор је одликован Легијом части а представа је доживела незапамћен број реприза, временом поставши, по резултатима многих анкета, најпопуларнија опера свих времена.

Београдска публика се са овом партитуром упознала 1911, приликом гостовања загребачке Опере. На сцену код Споменика први пут ју је поставио Теофан Павловски 4. априла 1923. Певан је превод Милана Димовића, а дириговао је Станислав Бинички. Сценографско и костимографско решење начинио је брачни пар Браловски, доживевши да га критика нештедимце прогласи главним кривцем за премијеру која је пропала као ни једна друга у Београду, можда чак више него она париска! Ништа боље оцене нису изречене ни за редитеља, диригента, хор и оркестар, многи су се окомили и на протагонисте, нарочито на Теодору Арсеновић и њену креацију насловне роле. Упркос томе, представа је само до краја сезоне одиграна 14 пута, а последња реприза у овој поставци била је, и за данашње а поготову за то пионирско време наше Опере – импозантна седамдесетпрва! За непуних осам сезона.

Поставку Павловског је, без паузе у игрању, сменила режија Зденка Книгла. Под диригентском палицом Стевана Христића, премијера је одиграна 30. децембра 1930. Нова сценографија Владимира Загородњука и костими

Владимира Жердинског дочекани су са одобравањем. Редитељ је мање-више усвојио претходну поставку, тј. верзију која је током осам година сазрела и у коју су нови протагонисти унели свој печат. Кармен је на овој премијери била госпођа Либертс Ребане, која је ту улогу играла и у претходној поставци. Истиче се допринос оркестра и хора, под сигурном Христићевом руком. Лавина покуда обрушила се на Руске певаче, који су и даље певали на свом матерњем језику, а публика и критика више нису биле спремне да то толеришу. И опет – представа се одржала на репертоару до 1939; изведене су 62 представе.

Убрзо по ослобођењу, 24. јануара 1948, популарна Бизеова „Кармен“ се враћа на сцену Народних позоришта у режији Јосипа Кулунџића. Дириговао је Оскар Данон, а играно је у декору Станислава Беложанског, костимима Милице Бабић и кореографији Олге Грбић-Торес. Насловну улогу је певала омиљена Меланија Бугариновић. О овој премијери имамо мало података, али представа је поново била радо гледана и одржала се на репертоару све до 1960. На једној од последњих представа, улогу Дон Хозеа је тумачио велики Марио дел Монако.

Оскар Данон је дириговао и на премијери 26. новембра 1967, коју је режирала Ани Радошевић. Кореограф је била Мира Сањина, а сценограф и костимограф Душан Ристић. Овај датум ће остати за-

бележен у историји нашег позоришта и телевизије – био је то први директни пренос једне оперске премијере. Критика је и овог пута била незадовољна, нарочито

режијом и глумом, док су се вокални и ликовни аспекти представе више свидели критици. У улози Кармен је на премијери наступила, с успехом, млада Бреда Калеф, док је на репризи пред публику изашла, 117. пут у овој, једној од најуспешнијих својих креација, Милица Миладиновић. Пред пуним

салама и ова поставка је играна скоро пуне две деценије.

„Никад у историји београдске Опере нова представа није изазвала толики публицитет као премијера популарне музичке приче о невероватној, вечито младој Кармен“, писале су новине после премијера 25. и 26. марта 1983, у режији Борислава Поповића (дириговао је Антон Колар, певан је превод Хусније Куртовића у музичкој редакцији Константина Винавера, сценограф је био Доријан Соколић, костимограф Ружица Ненадовић Соколић, а кореограф Лидија Пилипенко). За овај изузетан маркетиншки успех најзаслужнија, нажалост, није била чињеница да се рађа нова представа, да наша Опера за ово изузетно захтевно музичко дело

има чак две поделе, већ борба за премијеру између две Кармен – црнке и плавуше, старије и млађе, Олге Милошевић и Дубравке Зубовић. Узбудили су се

духови, реаговали самоуправни органи... Критика је замерке упућивала целој ауторској екипи, диригенту, оркестру, већини солиста. Од свих солиста је најлошије, бар код критике, прошла млада Кармен. Неки

су били и груби: „Две Кармен? Била је само једна, Олга Милошевић, у пуном и лепом значењу те речи и тог лика. И страсна и заводљива, и обесна и мазна, и изазовна и дивља...“ Балет и хор су освојили неподељене симпатије, као и неки солисти.

Али новине су забележиле и још једну потврду тврђе са почетка овог текста: „главну улогу у најновијој београдској 'Кармен' остварује, изврсно, публика. На прве четири представе испунила је позоришну кућу до крова и није штедела дланове и грла бела (...) аплаузи, повици, одушевљење, к о р и д а!“ Публика је и овог пута, као увек и свуда, имала главну улогу у животу представе: 22 године, преко 150 извођења пред скоро 85000 гледалаца у Београду, градовима Србије, Атини.

Јелица Стевановић

На Великој сцени Народних позоришта 23. децембра 2006. године биће изведена премијера Бизеове опере „Кармен“. Сценографија и костими раде се у копродукцији са италијанским театром из Језија (Teatro Pergolesi) и португалским театром из Порта (Circulo Portuense de Opera). Аутор костима је Елена Чикорела, а дизајн сценографије потписује Нађа Селави. Представом ће дириговати гост диригент Опере и Балета Народних позоришта, маестро Јоханес Харнајт. Редитељ, гост из Италије, господин Марко Пучи Катена о свом виђењу лика Кармен каже: „Кармен је саткана од Бизеове музике. Задатак редитеља је да помогне свакој протагонисткињи да схвати да је лик ту, у њој, и да ће он заживети само ако успе да се препусти музици. Често сам имао прилику да видим стереотипна извођења, где се сматрало да певачице само својом женственошћу могу да изнесу лик Кармен. Али није тако. Кармен се може схватити само озбиљним познавањем оркестарске партитуре. То је моје основно правило: поштовање саме партитуре и у оквиру ње стварање нове ствари, као на пример, мала промена финала опере у односу на досадашња извођења“.

В. К.

РАЗГОВОР С ПОВОДОМ - 20 ГОДИНА УМЕТНИЧКОГ РАДА СВЕТОЗОРА АДАМОВИЋА

ВАЖНО ЈЕ ТРАЈАТИ

Балет Народног позоришта ће 15. децембра на Великој сцени, као своју прву премијеру у сезони 2006/2007, извести балете Игора Стравинског: премијеру „Жар птице“ и премијерну обнову „Посвећење пролећа“, у кореографији и режији Дитмара Сајферта. Разлог за славље је двојструки, будући да улогом Кошчеја у балету „Жар птица“, првак Балета Светозар Адамовић обележава двадесет година уметничког рада.

Који су били разлози да се одлучите да свој јубилеј прославите баш улогом Кошчеја у балету „Жар птица“?

Не бих рекао да је постојао неки конкретан разлог да се одлучим баш за ту представу. Више је био у питању стицај околности, да се у тренутку када сам планирао своју прославу размишљао о премијери коју је требало да уради господин Сајферт. Он је понудио представу „Жар птица“, како би употпунио вече Игора Стравинског уз обнову балета „Посвећење пролећа“. Дакле, више стицајем околности, господин Сајферт је био упознат са мо-

наше земље, тако да су путовања била јако тешко остварива. Међутим, самостално сам доста гостовао. Та гостовања су ми остала у јако лепом сећању, нарочито Сицилија, Италија где сам боравио чак два пута и то по месец дана. У Националном балету Панаме сам био ангажован као првак годину и по дана. Заправо, радило се о ангажману на две године, али другу годину сам прекинуо ради повратка у земљу, како бих овде наступио на премијери „Лабудовог језера“ Андреа Симона. Учествовао сам и на бројним такмичењима. Тамо сам имао прилику да видим играче из других земаља. Поред јако лепог дружења, видели смо шта ко може и где се ми налазимо. Морам да кажем да ми је једна колегиница рекла да сам на такмичењу у Москви оцењен као једна добра средина у односу на цео светски балетски свет. У Хелсинкију сам чак ушао у полуфинале. Као младог играча интересовало ме је где су други играчи, шта раде, колико напредују. Сада сам више окренут себи и оном што сам постигао, покушавајући да то задржим и одржим максимално дуго, колико буде потребно.

Већ сте се упустили у воде балет-

„ЖАР ПТИЦА“ ТРЕЋИ ПУТ У БЕОГРАДУ

Балет „Жар птица“ Игора Стравинског први пут је извела компанија Руски балет (Les Ballets Russes) Сергеја Дјагиљева, 1910. године у Паризу. Михаил Фокин, као аутор либрета и кореографије, доживео је велики успех код публике и код француских интелектуалаца којима је егзотичност руског фолклора била непозната и освежавајућа. Улогу Жар птице играла је фамозна Тамара Карсавина, велика звезда и миљеница европске публике. Премијера овог балета у Београду била је 1928. године. Маргарета Фроман је за београдски Балет поставила своју кореографску верзију „Жар птице“, ослањајући се на Фокинове оригинале. Димитрије Парлић је аутор кореографије премијерног извођења из 1983. године. Трећа премијера овог балета у Београду биће изведена 15. децембра 2006. године, у кореографији и режи-

ји познатог немачког кореографа Дитмара Сајферта, који је 1998. за наш Балет поставио „Посвећење пролећа“, такође из опуса Игора Стравинског. Фокинов оригинални либрето према истоименој руској бајци, инспирисао је кореографа да радњу временски пренесе у сасвим другачије, савремено доба.

Аутори сценографије и костима су Борис Максимовић и Бојана Никитовић.

Премијером балета „Жар птица“ и обном „Посвећења пролећа“, репертоар Народног позоришта постаће богатији за целовечерњи програм Игора Стравинског.

Поред Светозара Адамовића, који овом премијером обележава 20 година уметничког рада, наступиће целокупни ансамбл Балета и солисти: Мила Драгичевић, Бојана Жегарац, Јован Веселиновић, Дејан Коларов, Александра Илић и Никица Крлч.

јом прославом. Тако је на почетку, по замисли кореографа по којој би мушкарац требало да игра „Жар птицу“, та улога била намењена мени. Међутим, каснијом разрадом концепта кореографа и после нашег дугог разговора о будућој представи, ја сам се одлучио за улогу Кошчеја јер ми је била много комплекснија (што је каснији рад на самој представи и показао), тежа и технички захтевнија, погодна зато што ме је подигао на врхове прстију.

Сарађивали сте са бројним кореографима и педагозима. Коју сарадњу памтите као најуспешнију и која је највише утицала на Ваш уметнички развој?

За протеклих двадесет година је заиста било много кореографа и педагога. Могу да кажем да сам са већином од њих добро сарађивао. То се пре свега односи на кореографе. Са педагозима, како-тако. Због немаштине са којом смо се сусретали, нисмо увек били у ситуацији да себи обезбедимо адекватне педагоге. Сарадњу са неким од кореографа бих могао да назовем и савршеном. За сарадњу са Лидијом Пилипенко могу да кажем да је из представе у представу била одлична, у неким пројектима чак фантастична. Наравно, ту је била присутна и друга страна медаље, која увек постоји, али то је све, што се каже, у „опису по-

сла“. Са господином Сајфертом је сарадња заиста сјајна. Нажалост, господин Сајферт није присутан све време рада на представи, тако да је тиме рад мало отежан, али морам да напоменем да наш репетитор, примабалерина у пензији Весна Лечић, заиста успешно надомешћује делимично одсуство кореографа и могу да кажем да је наша сарадња у балетској сали заиста феноменална. Педагога је стварно било пуно. Са разним педагозима сам имао и различиту сарадњу. Не бих никог од њих посебно издвојио. Обично су се они више окретали мени када би видели моје способности и како вежбавам. Сваки од њих је заиста желео да ради са мном и сваки пут је то за мене био изузетан комплимент. Педагози су у нашој професији изузетно важна карика у процесу рада, мада се, када дође до премијере и успеха, тај рад најмање цени. Међутим, без њих не би могао да постоји ни један играч, ни један балетски уметник, ни једна кореографија, ни једна представа. Тај фундамент који нам они дају се касније увек види на нашем финалном производу – представи.

Важите за играча са јако добром школом. Колико је важна школа, а колико лична надоградња?

Балетска школа би требало да играчима пружи не само основу, већ и пу-

но знања о професији у којој ће током каријере да егзистира. Нажалост, неки играчи у школи не успеју да савладају ни основу балета. То касније покушавају да надокнаде у позоришту. Некима је и пошло за руком. Ја сам имао срећу да сам имао јако добре професоре, тако да сам из школе изашао као завршени играч, баш играч, а не као ученик. Током школовања сам често наступао на концертима балетске школе, као и у представама у позоришту. Школа је најбитнија, без ње нема ничег. Балетска професија је једна вештачка професија, која мора да се учи. Таланат није занемарљив, он је полазна тачка, и онај ко га поседује има бољи старт. Уз тај таланат морате имати и физичку способност, која је у неким случајевима и пресуднија од самог таланта. Нажалост, у школи се неке неопходне ствари не уче, а опет, уче се неке које нису потребне. Ја сам успео да све то савладам и обојим. Имам среће што сам пронашао професију за коју сам талентован и за коју сам способан. Ја сам јако срећан у њој.

Остварили сте бројне улоге у класичном и савременом репертоару. Којом улогом сте најзадовољнији?

Могу да кажем да не постоји улога којом нисам био задовољан. Ипак, издвојио бих Лакрдијаша у „Лабудо-

вом језеру“. То је рола која је обележила моју каријеру. Ради се о мојој првој улози, коју још увек играм и после седамнаест, осамнаест година. Посебно сам задовољан што сам по први пут у историји Балета Народног позоришта са великим успехом одиграо „Сан о ружи“ и „Поподне једног фауна“ у оригиналним кореографијама. Веома ми је драга улога Меркуција, иако морам да признам да ме на почетку нису видели у њој. Такође, волео сам улогу Смрти у балету „Љубав чаробница“. То је била јако лепа улога, коју сам спремио буквално за пет дана и са којом сам имао веома леп успех на гостовању у Будви. Ту је свакако Селачки pas de deux у „Жизели“, технички веома захтевна рола која ме је јако намучила, али коју сам волео да играм. Жао ми је што је више не играм, али за моје године она би била изузетан напор. Затим Фаустин у „Дами с камелијама“, Дете у „Васкрсењу“ и „Пер Гинту“ и многе друге...

Са Народним позориштем и самостално, остварили сте низ гостовања у земљи и иностранству. Годину и по дана сте били ангажовани као првак Националног балета Панаме.

Са Народним позориштем, најжалост, нисам имао пуно гостовања јер је то био период економског суноврата

ске педагогије. Да ли планирате да се у будућности посветите овом позиву?

Налазим се у годинама када сам се окренуо себи. Схватио сам да игра као игра полако пролази и да, ако желим, могу да се бавим и нечим другим у оквиру своје професије. Разни директори Балета су ме искушали као педагога. Могу да кажем да сам ја задовољан како сам се показао, а да су и они задовољни мојим педагошким радом. Имам талента за педагогију и надам се да ћу у тој струци напредовати и учити и даље. Драго ми што могу да помогнем својим млађим колегама, када им је потребна помоћ стручног лица. Да ли ћу се у будућности бавити педагогијом – мало зависи од мене, ја сам своје показао. Више зависи од потреба нашег Балета и од тога да ли је дирекција заинтересована за мој рад.

Шта бисте поручили младим колегама?

Да једино радом могу да употпуне своју тежњу за успехом и квалитетом. Данас, најжалост, млади играчи желе да успеју а да јако мало уложе у то. То је потпуно погрешан пут, јер такав успех је врло сумњивог квалитета и сумњивог трајања. Није битно само постићи, успети, већ после тог успеха и трајати.

Разговор водио Гојко Давидовић

ФЕЉТОН

ЗГРАДЕ НАЦИОНАЛНОГ ТЕАТРА (7)

Жорж Поповић

ПРВА ЗГРАДА НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА У БЕОГРАДУ

Указом кнеза Милана Обреновића IV од 17. октобра 1868. донет је Закон о Народном позоришту, изабран је Јован Ђорђевић за управитеља и потврђен Стеван Христић на челу IV Позоришног Одбора. Тиме је званично основано Народно позориште! Играло се у „Енглеској краљници до 13. маја 1869. године. Настају припреме чланова друштва за наступ у новој згради, која је већ почетком 1869. била стигла до под кров.

Послати су у Беч архитекти Емилијан Јосимовић, Александар Бугарски и Ђорђе Симић ради набавке свега што је потребно за опремање савременог позоришта. Отворен им је конто у банци посредством српског трговца из Беча, ради набавке: декора, завеса, фундуса, намештаја за дворану и ложе, фоаје и позорнице, машина за ефекте, електричног локалног осветљења, сатова, подних тепиха, технике бине (подијума за кулисе и шпир-бодена) за уметничке ложе, и ради упознавања са администрацијом позоришта. Међутим, провејава стална конфронтација између Одбора – поготову архитеката – око технике осветљавања целог позоришта. Влада је била за старе начин помоћу петролеја, док је Одбор био за расвету помоћу гаса, који је тада био најсавременији начин осветљења и за ентеријер и за позорницу, пружајући кудикамо веће могућности доброг осветљаја и ефеката. Победио је Одбор, направљена је гасна станица – газометар – изван зграде позоришта.

Радови су завршени и свечано отварање је било 30. октобра 1869. На свечаност позвани су били позоришни одбори Загреба, Новог Сада, Панчева и Шапца. „Онако дивно украшено позориште учинило је неописан утисак... величанствено импозантна нова зграда... чаробна гасна светлост из сунчаника, дивно израђене декорације.” После беседе управника – драматурга позоришта Јована Ђорђевића – приказана је

Малетићева апотеоза кнеза Михаила, при чему су коришћени сви могући позоришни ефекти и техника: грмљавина, пуцање топова, звоњава звона, хујање олује и подземна ватра, и глумач на живом коњу маскиран као кнез Михаило (тумачио га Дуцман, учитељ јахања).

О позоришту знамо следеће: било је три реда ложа, партерне и две изнад, укупно 39 ложа, кнежевска ложа, галерија изнад њих за стајање са 60 места, затим 444 седишта, што је укупно 714. Ма колико да се тражила конструкција од тврдог материјала галерије, таванице, стубови и кров су били дрвени, што није ниуком случају пружало сигурност и безбедност од пожара. Концепција зграде у потпуности даје карактеристике позоришне архитектуре тог доба, упрошћена у односу на слична позоришта у иностранству, али далеко проученија и боље функционално решена него план арх. Касана за позориште на Зеленом венцу. Вођено је рачуна о правилној регулацији околине. Предвиђено је боље решење него што је доцније спроведено, јер је садашња Доситејева улица предвиђена 22 м ширине као и Позоришна (сада Француска) и сам фронт зграде заједно са улазним тремом правилно је повучен од фронта Васине улице.

Унутрашњој обради позоришта, нарочито гледалишта, обрађена је велика пажња. Сви позоришни парпети ложа и таванице, обрађени су декоративно. Стубови галерија су обложени гипсом, капители позлаћени. Позлаћени су и многи профили и украси. На луку портала бине, у медаљону је лик кнеза Михаила као осниватеља „позоришног зданија”. На парпетима ложа били су медаљони са грбовима свих српских земаља и са портретима заменијих српских владара и књижевника.

Спољна композиција маса пружа хармоничну и пријатну целину у којој се јасно опажа добро познавање архитектонских елемената компонованих у релативно скромној ренесанси. У општој композицији знатно је наглаше-

на главна фасада, према тргу. Та фасада подсећа на Пјермаринијеву *Скалу* у Милану. Материјал – малтер – знатно је умањено уметнички ефекат, али је несумњиво да је у 1869. години, поред *Капетан-Мишиног здања* ово била највећа и најраскошнија палата у Србији.

Нажалост, после празничне еуфорије, дошло је убрзо до отржењења које се јавило у двема областима: прво, увидело се да згради недостају витални простори за правилно организовање рада позоришта: друго, било је јасно да је такво позориште, у доба свог настајања, превелико за тако мали Београд, који тада није имао више од 25.000 становника. Први недостатак је уклоњен, саграђен је, по пројекту архитекте Бугарског, „доградак” тј. помоћна зграда уз задњи део позоришта ради обезбеђења фондуса реквизита, свлачионице – гардеробе статиста и хора – и радионица за сликара декора, као и продужетак по дубини позорнице, што је био и нови трошак. Друга област је била финансијског карактера, рад позоришта је био врло скуп – велики ансамбл, и све што чини такву установу, а врло мали приходи, чак је после неке године рада све више опадала посећеност публике представама, што је изазвало привремено затварање 1873. године.

До сада изнето о згради Народног позоришта би било лице градње тог објекта. Нажалост постоји и налачије, које није ни тако лепо, ни посебно похвално за извесне протагонисте градње.

Прво, у питању је локација зграде позоришта. Године 1867. арх. Емилијан Јосимовић је био поднео свој план са потпуном регулацијом вароши у Шанцу, по коме је предвидео за позориште другу, много бољу локацију. На будућем тргу (што је касније постао – трг Републике) позоришту је био одредио оно место где је данас Музеј. „Од правитељствене земље оставио сам правитељству на произвољну употребу... део 89 за нови театар са 3.486,0m², место има с преда 55,0m, отраг 49,70m, лица, дужина му

Народно позориште у Београду саграђено по пројекту А. Бугарског

је с обе стране једнака 66,50m... у целом се Београду неможе наћи удесније и доступније место за театар”. Ево шта је III Одбор о томе био реферисао Министру просвете априла 1868: „Овако намештена зграда била би не само на штету лепоти него би стајала на путу као клада. И да не буде Булевара, Позориште, овако смештено, стешњава пролазак, јер се око њега мора прелазити улицом једва петхвати широким, а и долазак за кола само би један једини имао згодан од Терзија.”

Нажалост, и сада се види да позориште није на најбољем месту на Тргу, што је касније било, а посебно данас је велика сметња због ускости плаца, односно зграде, која не одговара извођењу грандиозних спектакла опера и балета.

Друго су изјаве у вези са пројектантом позоришта и самим пројектом. Св. Шумаревић у књизи „Позориште код Срба”, каже: „Позоришна зграда подигнута је по прерађеном плану театра на Зеленом венцу. Оригинал – архитекта Касано, прерада – архитекта Бугарски”. Б. Стојковић у својој „Историји српског позоришта”, пише: „У Министарству грађевина спремао се, дотеривао и направљао план за зграду према неколико приложених. За основу је послужио план израђен за зграду на Зеленом вен-

цу, архитекта Касана. Највећег удела у преради и допуњавању плана имао је београдски архитекта Бугарски”. Ђорђе Малетић у „Грађи за историју Народног позоришта” каже: „У министарству грађевина је било више планова ради избора, мислим, највећа је заслуга Бугарскога, што је позориште овако озидано”. Три изјаве и све три потцењивачке, понижавајуће у односу на пројектанта нашег првог националног позоришта. Прве две су потпуно нетачне, од некомпетентних особа, а треће мишљење, сумњичаво, настало је услед односа Министарства према изради плана, рађеног такорећи у тајности без објављивања аутора, архитекте Александра Бугарског.

Да је позоришни Одбор умео ценити заслуге Бугарског стечене око позоришта, показује Одборова представка министру просвете да се од стране владе „изда пристојна награда архитекту Бугарском за свесрдан труд и његову уметничку радњу на згради позоришта”, коју министар није успео изградити. Касније, архитекта Бугарски је изабран за редовног члана Српског ученог друштва (тадашња САНУ), као „утешна награда”.

(У претходном наставку испуштен је текст испод слике: Арена – позориште на отвореном – из аустријске штампе).

ФЕЉТОН

СТЕРИЈА НА СЦЕНИ НАРОДНОГ ПОЗОРИШТА (2)

Јелица Стевановић

ПОМОЋ С ВРХА

Театар на Ђумруку је оставио дубоког трага у новом, грађанском слоју, који је у Београду био тек у фази формирања. Када је обреновићевска власт поново успостављена, једна од првих жеља је била – нов театар. На иницијативу групе интелектуалаца окупљене око Читалишта београдског, у српску престоницу се вратио један од чланова трупе која је играла на Ђумруку, учитељ музике и певања, Никола Ђурковић, са трупом коју је у међувремену био основао у Панчеву, и почео са приказивањем представа почетком маја 1847. у намесничкој адаптираној балској дворани првог београдског хотела, „Код јелена”. Новац за адаптацију сале приложила је кнегиња Персида, потврдивши још једном како је српска власт пружала позоришту потребну подршку, али радије прикривено него директно, како се не би замерила Порти, тј. турској влади.

Стерија је, овог пута са места начелника Министарства просвете, одиграо једну од кључних улога у обнављању театарске активности у Београду: учествовао је у позивању панчевачке трупе, помогао им да добију потребне

дозволе, салу, и сав сачуван фондус декора, реквизита, гардеробе и других потрепштина заосталих иза Театра на Ђумруку. Разуме се – и својим комадима: од укупно 21 домаћег текста изведеног за трајања овог театра, чак 11 било је Стеријиних.

Театар „Код јелена” је отворен Стеријиним јуначким позорјем „Милош Обилић”, маја 1847. То се десило, по старом календару, у четвртак, 15. маја. Према детаљној и веома добро аргументованој реконструкцији репертоара коју даје Милорад Т. Николић, у Театру „Код јелена” су поред јуначког позорја „Милош Обилић”, играна Стеријина жалостна позорја „Светислав и Милева”, „Владислав”, „Смрт Стефана Дечанског”; позорје у пет дејства „Ђорђе Кастриотић, Скендер Бег”; позоришни спевови „Горжество Србије” (представа играна у част имендана кнеза Александра) и „Сан Краљевића Марка или Слава народа Србског на Дан Првозваног Андрије” (у част крсног имена кнеза Александра), те весела позорја „Лажка и паралажа”, „Покондирена тиква”, „Тврдица (Кир Јања)” и „Добра жена”. И за овај Театар Стерија је начинио један превод: „Скапенове ђаволије”, весело позорје у три дејства од Молијера (с грчког слободно превео Јован Стерија Поповић).

„Србске новине” су, најављујући прву представу, позвале „учене наше да који између њи узме на себе редовно саобштавати нам известија о сваком представленију, за који ћемо драговољно места дати у листовима овим под рубриком Телеграфа Београдскога”. Тако и би. Међутим, прва критика се тадашњем уреднику, Милошу Поповићу, учинила престојом. Из обзира према тек основаном, неуким и неискусном ансамблу, а имајући у виду напоре које дружина чини да међу Србе театар доведе, уредник је одлучио да прекине објављивање рецензија и остави то „за боља и напреднија времена”.

На среху, о неколицини својих комада кратка али драгоценна сведочанства оставља нам, у „Новинама Читалишта београдског”, сам Стерија, под псеудонимом Свештенић.

Тако је представио репризу своје жалосне игре у четири дејства „Светислав и Милева”. Оценивши да је дело народно „по чему се и допада”, са радошћу закључује да су глумци између премијере и репризе у својој вештини знатно унапредовали, те су „задовољство зрителија у пуној мери задобили”. Представа се толико изменила захваљујући бољој игри, да су неки гледаоци чак помислили како је дело у међувремену дора-

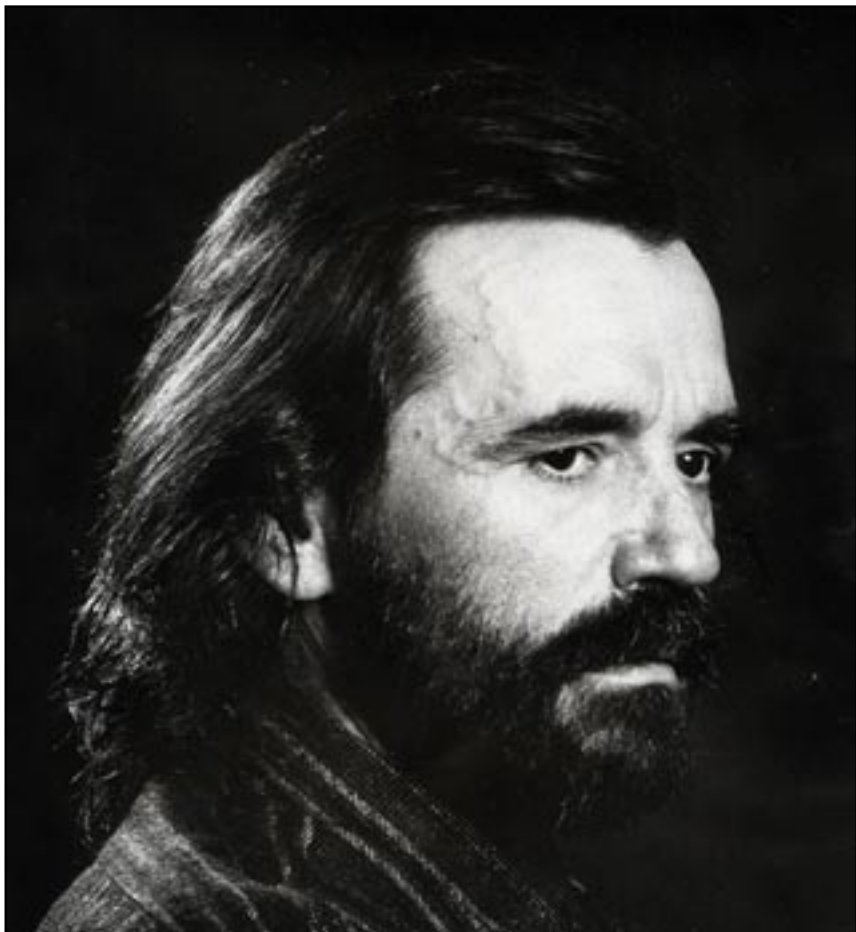
ђено. И репризу „Лаже и паралаже” је кратко похвалио. Пишући о извођењу „Кир Јање” наводи, међутим, како представљање „није било одлично” и не може се поредити са оним у Театру на Ђумруку од неколико година раније. Овоме су нарочито допринели неки глумци који су се за време представе на сцени смејали, а посебно глумица чије име није хтео да наведе, али која је оваквим гестом показала „неуважавање свога занимања, или гледања”.

Стеријин текст „Смрт Стефана Дечанског” био је последњи позоришни комад одигран у Театру „Код јелена”, 14. марта 1848. И о њему је остао вредан запис у „Просветним новинама”. Поред похвале самог текста, написан сликовит начин описује уметнички ниво који је овај театар за кратко време свог постојања досегао, и то у поређењу са већим и старијим „европским”. Неки учени Србин, који живи у иностранству и тамо је имао прилике да гледа представе у најбољим европским и словенским позориштима, дошао је на „Смрт Стефана Дечанског” очекујући да види неко „назови позориште” са глумцима који се не могу гледати, али му је било неописиво мило кад је схватио да су његова очекивања сасвим изневерена: „Он није знао чему ће пре да се чуђи, или вешти-

ни позоршника за тако кратко време набављеној или представљеном делу, какво се он није никад надао у нашем књижевству видети...”

Међутим, док су Београђани читали овај текст у новинама, у Аустријској царевини је већ била у жеку мађарска буна, и сви поданици ове земље били су позвани да се одмах врате на њену територију. То је значило – скоро сви чланови глумачке трупе која је играла у Београду. Био је то крај и овог настојања да Београд и Србија добију стални театар. Идуће године чини се још један неуспели покушај оживљавања позоришног живота у Београду, а убрзо потом сала „Код јелена” страда у пожару, и позоришта у Београду задуго неће бити.

Био је то и крај Стеријиног боравка у Београду. Као и други „немачкари” – војвођански Срби, први интелектуалци који су у тек ослобођену, неукку Србију донели најраније шкољство, науку и културу – трпео је све жешће нападе од присталица уставобанитеља и првог нараштаја србијанске омладине школоване у иностранству. Заморен овим нападима и сталним променама министара, Стерија убрзо по затварању Театра „Код јелена” подноси оставку на место начелника Министарства, враћа се у Вршац и посвећује писању.

Спомен-плоча Драгану Максимовићу

Спомен-плоча глумцу Драгану Максимовићу откривена је у суботу 18. новембра на Зеленом венцу, поред некадашњег ресторана „Бели град“. Спомен-плоча је постављена на иницијативу редитеља Горана Марковића и Народног позоришта, средствима Скупштине града Београда. Максимовић, рођен 1949. године у Подујеву, био је дугогодишњи члан Народног позоришта, а остварио је и богату филмску и телевизијску каријеру.

Преминуо је 2001. године, кратко време након задобијања озбиљних повреда у нападу хулигана. Аутор спомен-плоче је академски вајар Станимир Павловић.

Спомен-плочу је открио градоначелник Ненад Богдановић, у присуству чланова Максимовићеве породице, многобројних пријатеља, глумаца, редитеља и грађана, као и председника Србије, Бориса Тадића. На том месту Максимовића је претукла група скинхедса, а познати филмски и позоришни глумац преминуо је од последица повреда, 4. фебруара 2001. године. Горан Марковић је рекао да ће спомен-плоча Максимовићу остати као својеврсни подсетник на свет у којем живимо, а који није нимало савршен.

М.Б.

Драги пријатељи,

Природа глумачког позива је мукотрпна, непоновљива, лепа и краткотрајна, као „дим старе локомотиве“. Ако је веровати знаменитом и мудрому Андрићу „... да су глумци као неки стални осуђеници на смрт, стално на белом хлебу“ онда, верујем, нећемо погрешити ако кажемо да је Драган Максимовић – аутентични глумац. Уосталом, то потврђују његове пробране, особене и непоновљиве улоге остварене не само у матичном, Народном позоришту, већ и на другим београдским сценама, као и на филму и телевизији. Није ни време ни место да се студиозније бавимо његовим глумачким донетима, али је прилика да кажемо да је одласком Драгана Максимовића отишао частан човек, глумац знатижељног духа, необичних интересовања и, чак и за најближе, тајанственог животног пута. Верујемо да није отишао само Драган Максимовић, већ је однео са собом све оне животне судбине које је упечатљиво и јединствено одглумио, као што верујемо да га тог кобног тренутка нису пресрели они који су се дивили његовим глумачким остварењима, којима смо ми дуго и здружено аплаудирали.

Надамо се да ће, упркос метежном и ужурбаном времену, испред ове плоче застати понеки случајни пролазник – па ако се и не сети глумца Драгана Максимовића, можда ће помислити на будистичко гесло које је Макса често помињао: „Вратите одбегли ум“.

Говор Божидара Ђуровића, директора Дrame Народног позоришта у Београду, на церемонији откривања спомен-плоче

СЛОВО О ДОБРИЦИ МИЛУТИНОВИЋУ ПОВОДОМ 50 ГОДИНА ОД СМРТИ

Први пут сам била на сцени пред Добрице 1923. године у Нушићевом „Находу“. Добрица је играо цара Душана, а мени је, као четрнаестогодишњој ученици Глумачке школе, била додељена улога пажа који најављује царев долазак. Током целе представе извивала сам „Цар долази! Долази цар!“ и стално била у његовој близини. И сад видим онај ход његов. Свечани ход у одори! Оно његово скоро ванземаљско зарење...

Феномен Добрице Милутиновића могу разумети само они који су га гледали у доба када је он сцену у олујне просторе претварао, брујао са ње својим бурама и орканима и преливао је златним смирајима...

Када га је Коклен, легенда Француске комедије, видео на сцени, рекао је:

света, као из Тамног вилајета – допирао је скоро надљудски глас: „Хеј, не идите кроз боровњаке! Иде олуја!“

Тргла сам се од тог гласа више него од стихије. Личио ми је на онај богомдани глас Добричин, који је и просторе столетних шума могао да наткрили. Путовала сам први пут кроз Аустрију и Немачку за Париз. Одједном, изненада, близу Салцбурга, грмљавина је сасвим била заглушила тутань трачница. Када је воз стао, громови су пуцали један за другим. Хиљаде небеских рефлектора померало је град. Чупало га, носило слоњене делове његових торњева, купола, шума у небо! Сви ти, муњама осветљени објекти су се преламали, не стајали у мраку.

Дрхтала сам од тог величанственог призора и скоро гласно рекла: „Ваг-

Невенка Урбанова и Добрица Милутиновић

„Да зна француски, био би највећи светски глумац!“ Јер, био је то глумац са неком свемирском позлатом, глумац коме су богови дали да подели, а он све задржао за себе: вулканска осећања, племенитост, лепоту лика и гласа, појаву... Снага његовог деловања на публику била је таква да она и пре него што он крочи на сцену осети ваздушни удар!

Био је то глумац – проводник грома великих истина и мисли великих писаца, који је стихијском снагом изграо на сцени и чији је глас час столетне шуме проламао а час, у лирским изливима, кроз страсне шапате, сећао на оне топле изворе који се само ноћу у шуми чују.

Са њим, отишла је цела једна епоха романтичарских заноса, раскошних осећања, бистрих потока, река, светковина...

Путовала сам једном ноћу колима између планина, када је олуја већ почела да ломи грање а сев муња све чешће да пресеца пут и плаши коње. Одједном, из далека – као са неког иреалног

нер!“ – јер само га је овакав приказ могао надахнути.

Па ипак, и ту, у том надземаљском чину, као поента, недостајала су ми она три крика Добричина из „Лира“: „Урлајте! Урлајте! Урлајте!“

Једном ми је Младен Ст. Ђуричић, књижевник и капетан брода (који је својевремено на свом броду довео у Београд заробљеног Макензена) испричао ово: „Враћао сам се касно увече са реке. Уморан после дуже пловидбе, пењем се полако степеницама и оскудно осветљеним улицама ка Тргу код Споменика. Долазим до Кнез Михалове и код Геце Кона видим неку светлост која допире са Трга. Стижем тамо, кад оно – Трг осветљен, бљешти. Бљешти и Народно позориште осветљено, тресе се од узвика и плеска. Тресе се и бљешти цео Трг од узвика и плеска! Окренем се пандуру који стоји крај споменика књазу Михаилу и питам га: „Шта је то?“ – „Добрица игра Орлића!!!“

Невенка Урбанова

IN MEMORIAM КСЕНИЈА ЗЕЧЕВИЋ

КАДА БИ МОГУЋ ЖИВОТ БИО МОГУЋ

Са пет година је написала прву композицију, а са седам имала пијанистички наступ у Загребу. Имала је само десет година када је у Пули први пут изведена једна њена композиција...

Ксенија Зечевић је била остварени, успешни пијаниста и композитор. После завршених студија на Факултету музичке уметности у Београду, на којем је магистрала (у међувремену се усавршававајући у Паризу и Антверпену), написала је стотинак музичких дела разних форми која су извођена, осим у концертним салама широм бивше Југославије, и у иностранству. Извела је велики број солистичких концерата и као пијаниста наступала са разним симфонијским оркестрима. Поезију је објављивала од 1977. године у многим књижевним часописима, а објавила је и три књиге. Готово да нема позоришта у Србији и бившој Југославији са којим није сарађивала. Била је и уметнички директор Позоришта на Теразијама. Написала је музику за многе филмове и освојила бројне награде, између осталог и Кристалну призму за најбољу југословенску филмску музику 1994.

Међу многим уметничким кућама са којима је радила, посебно место има Народно позориште. Њена музика може се и данас чути чак у четири представе наше куће. Пре три недеље завршила је за БЕЛЕФ дело „Реквијем за Николу Теслу“. Желела је да се после тога одмори, да напише „Кантату за Маце“, коју је желела да изведе за децу у Београдском зоолошком врту, а онда оперу по тексту Душана Ковачевића „Свети Георгије убива аждаху“, дело о кјем је сањала последњих педесет година. И које би можда већ било написано да је „могући живот био могућ“.

С. М.

И ОВЕ ГОДИНЕ НА САЈМУ КЊИГА

Издавачка делатност Народног позоришта представила се, као и прошле године, на београдском Међународном сајму књига. Заједно са издањима других институција културе које су под окриљем Министарства за културу и медије Србије, на штанду Министарства било је изложено десет најновијих књига и већи број програма премијера и прослава из скорије продукције наше Куће.

Издавачка делатност је на Сајму са запаженим успехом промовисала књигу Јелице Стевановић „Стерија у Народном позоришту – водич кроз театрографску грађу“, која је објављена као допринос прослави Стеријиних јубилеја, као и Позоришне новине, које су, ево, ушле у своју другу годину објављивања.

Р.П.Н.

